

Максименко Ірина Володимирівна

Ядерна загроза у війні Росії проти України: позиція МАГАТЕ та ЄС

УДК 327.56:341.1
(477:470:621.039МАГАТЕ:06.1ЄС)
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-1.24>

Максименко Ірина Володимирівна
кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, Одеса,
Україна
ORCID: 0000-0003-1331-5485

Повномасштабна збройна агресія Росії проти України створює загрози не тільки для України. Вона підірвала міжнародні інститути та правові норми, які регулювали відносини між державами протягом багатьох десятиліть. Безпрецедентними загрозами є застосування Росією ядерних погроз і ядерного шантажу не тільки щодо України, але й інших держав та міжнародних організацій. Найбільша загроза полягає у використанні регулярних збройних сил російської держави проти ядерних об'єктів України, їхнє захоплення і використання як військових баз та інструменту тиску на світову спільноту. Стаття присвячена виокремленню найбільших чинників занепокоєння українських експертів з ядерної безпеки, розкриттю їх оцінок щодо впливу російських дій на ядерну та радіаційну безпеку і ефективність таких міжнародних організацій, як МАГАТЕ і ЄС. Поєднання методів якісної методології, як-то метод напівструктурованого анонімного інтерв'ю експертів в сфері ядерної політики та ядерної безпеки, а також метод контент-аналізу документів і аналітичних праць, дозволяє застосувати міждисциплінарний підхід до проблематики, що досліджується, і виконати наступні пошукові задачі. По-перше, виокремлено пріоритетні загрози ядерній та міжнародній безпеці з точки зору українських експертів. По-друге, розкрито позиції МАГАТЕ і ЄС щодо ситуації навколо ЗАЕС та інших загор, що склалися в Україні через військові дії Росії. По-третє, розглянуті чинники, що визначають діяльність МАГАТЕ та ЄС та обмеженість їх зусиль щодо відновлення режиму ядерної безпеки, а також висвітлено наявні досягнення цих організацій в питанні підтримки України. Особлива увага надається аналізу питання запровадження санкцій проти російського державного конгломерату «Росатом», який визнано одним з учасників незаконного захоплення Чорнобильської та Запорізької АЕС і організацією, що фінансує війну Росії проти України. У висновках узагальнюються загрози ядерній безпеці, які виникли в наслідок збройної агресії РФ, розглядаються перспективи посилення ролі МАГАТЕ та ЄС у питанні відновлення ядерної безпеки і довіри до міжнародних інституцій.

Ключові слова: ядерна безпека, загроза, Росія, Україна, МАГАТЕ, ЄС, санкції, АЕС.

Вступ. Повномасштабна збройна агресія Росії проти України похитнула більшість традиційних механізмів регулювання міжнародних відносин та співробітництва. Порушення територіальної цілісності незалежної української держави, заперечення її права на існування та суверенітет, одностороннє нехтування зобов'язаннями в рамках двосторонніх та міжнародних угод, застосування погроз використання ядерної зброї для перешкодження іншим акторам надавати допомогу Україні, безпідставне застосування права вето в Раді Безпеки ООН – ці та інші дії Кремля надзвичайно загострили питання ефективності міжнародних організацій в сфері попередження та врегулювання криз і конфліктів. В цілому, російська війна проти України є прикладом того, як змінюється саме поняття війна, а також інструменти і засоби війни. Втім, вперше в сучасній історії спостерігається такий метод, як захоплення, окупація та цілеспрямовані ракетні удари збройними силами однієї держави по діючим атомним станціям, які розташовані на території іншої держави, що є учасником міжнародних угод та членом міжнародних структур з контролю і моніторингу ядерних матеріалів, протидії ядерному нерозповсюдженню та ін.

Ситуація навколо Запорізької атомної електростанції станції (ЗАЕС), що є найбільшою в Європі,

створила безпрецедентну загрозу для життя на всьому континенті, що визнається МАГАТЕ, ЄС та демократичними державами світу надзвичайно гострою вже майже два роки. Питання, якими будуть подальші наслідки дій Росії щодо ЗАЕС та інших українських АЕС, які охоплюють законодавчі, безпекові та гуманітарні аспекти, залишається відкритим до повної деокупації Запоріжжя та Енергодара і завершення війни. Однак вже сьогодні є необхідність вивчати зміни, що відбуваються у сфері міжнародної та ядерної безпеки.

Мета і завдання цього дослідження полягають у висвітленні оцінок українських експертів загор російських дій для ядерної та радіаційної безпеки, а також їх поглядів на роль МАГАТЕ і ЄС в питанні підтримки ядерної безпеки в умовах триваючої окупації ЗАЕС російськими силами і постійних ракетних обстрілів території України.

Методи дослідження. Дослідження базується на якісній методології, яка складається з методу напівструктурованого анонімного інтерв'ю експертів в сфері ядерної політики та ядерної безпеки, а також методу контент-аналізу документів і аналітичних праць, що формують міждисциплінарний підхід до питання, яке досліджується.

Особливістю даного дослідження є поєднання оцінок українських експертів, їх бачення пріоритет-

ності загроз ядерній та міжнародній безпеці, відповідності реакції МАГАТЕ та ЄС на ситуацію навколо ЗАЕС та інших загроз, що склалися в Україні через військові дії Росії, а також визначення, наскільки дії цих організацій є ефективними і наскільки вони відповідають очікуванням з боку України.

Результати. У війні проти України Кремль намагається використовувати будь-які засоби та інструменти, які орієнтовані на різні аудиторії та спрямовані на досягнення різних цілей. Задля єдиної мети – встановлення світового порядку на російських умовах – Москва не тільки застосовує традиційні збройні сили, але значну увагу приділяє засобам, що мають на меті сіяти хаос і паніку в інших країнах, утримуючи їх від надання допомоги Україні. Серед таких інструментів найбільш поширеними є дезінформація та розповсюдження наративів щодо «справедливої», тобто оборонної війни Росії проти спроб США і НАТО захопити і знищити російську державу [6; 15]. Втім, використання методів інформаційної війни не можна вважати абсолютно новим інструментом в умовах міждержавних конфліктів. До дезінформації, пропаганди та поширення наративів вдаються різні держави в різні часи з метою формування вигідного для правлячих сил сприйняття та ставлення як внутрішньої, так і зовнішньої аудиторії на ситуацію щодо конфлікту, його причин та наслідків, а також шляхів і формату завершення військового протистояння [6, с. 74].

Принципово новими методами в політиці Росії під час війни проти України є, по-перше, застосування ядерного шантажу проти неядерної держави, а по-друге, атаки та захоплення діючих ядерних об'єктів. Так, ще напередодні так званої «спеціальної військової операції» президент Росії В. Путін звинувачував уряд України в намаганні отримати зброю масового знищення, зокрема, ядерну зброю, за допомогою західних держав [12, с. 215–220]. Подальші погрози представників Кремля в бік держав НАТО про «значну імовірність ядерної війни» та «наслідки, яких світ ще не бачив» також є прикладами ядерного шантажу. В цьому простежується тенденція, на яку звертали увагу численні дослідники: Путін досі розмірковує категоріями «холодної війни», коли ядерні держави обмінювалися погрозами застосування ядерної зброї в рамках стратегії ядерного стримування. Однак сучасні події з окупацією ядерних об'єктів України змінюють безпеку через усвідомлене порушення принципів та норм міжнародного співробітництва та безпечного існування, що встановлювалися десятиліттями після винаходу та першого випробування ядерної зброї. Зокрема, була порушена Конвенція МАГАТЕ про фізичний захист ядерного матеріалу та ядерних установок, яка передбачає кримінальну відповідальність за дії, що пов'язані з диверсією на ядерних установках або протиправ-

ними обладнаннями з ядерними матеріалами. Другим документом є Женевська конвенція 1949 р., яка встановлює, що АЕС не повинні ставати об'єктом військових нападів. Крім того, Росія порушила зобов'язання, які вона взяла на себе відповідно до резолюцій ХХІХ і ХХХІV Генеральних конференцій 1985 р. і 1990 р. відповідно щодо збройних нападів на ядерні об'єкти та установки та рішення Генеральної конференції МАГАТЕ 2009 р.

Росія не тільки порушила ці та інші керівні принципи, вдавшись до бойових дій проти діючих АЕС, але й використовуючи їх як інструмент досягнення стратегічних цілей. У випадку з збройною агресією Росії ми говоримо про унікальну ситуацію, оскільки російські війська використовують українські АЕС трьома різними, але взаємопов'язаними способами:

- як пункти базування військ та важкої техніки, створення командно-диспетчерських пунктів у приміщеннях цих ядерних установок, а також складів боєприпасів;

- як інструмент контролю над енергетичною системою України, впливу на населення та економіку України;

- як «важіль для шантажу» європейських країн, намагаючись стримати пряме чи непряме іноземне втручання, а також посилення тиску на Київ щодо територіальних поступок в обмін на ядерну безпеку.

Саме цим пояснюється намагання російських військ, які прямували з Криму, захопити одночасно Південноукраїнську та Запорізьку АЕС, що відбувалося вже після окупації Чорнобильської станції. Отже, можна говорити і про зміни сутності ядерного шантажу. За О. Брусилівською, Кремль розглядає ядерний шантаж як стратегію, яка включає елементи класичного ядерного стримування та доповнюється загрозами потенційного руйнування цивільної ядерної інфраструктури для впливу на поведінку супротивника [16, с. 39]. Аналізуючи контент новинних та аналітичних ресурсів 2022 року, доводиться визнати, що створюючи загрози ядерної та радіаційної катастрофи в Європі, Росія певною мірою досягла своїх цілей. Наприклад, це повернуло тривоги часів «холодної війни», серед яких – повернення стратегії нагнітання ядерного страху та загроза ядерних катастроф. Країни-сусіди України витратили мільйони євро на виробництво таблеток йоду, які швидко блокують радіацію; зросло виробництва укриттів та засобів захисту під час радіологічної чи ядерної загрози [21]. Багато українців стали біженцями через страх перед ядерними аваріями внаслідок окупації Росією Чорнобильської і Запорізької АЕС, а також обстрілів півдня України, коли, за оцінками українських експертів, ракета Іскандер влучила у землю лише за 300 метрів від ядерного реактору Південноукраїнської АЕС. За оцінками

О. Кошарної, численними ракетними обстрілами атомних електростанцій України Росія «підвищує градус» ядерного шантажу і демонструє зневагу до МАГАТЕ та її резолюції про засудження російських дій щодо українських ядерних об'єктів [11].

Українські експерти з ядерної безпеки виокремлюють наступні найнебезпечніші проблеми. Перш за все, націлювання та атаки на ядерні об'єкти, а також розміщення протипіхотних мін та великогазової техніки на території АЕС – усе це збільшує ризики відключень електроенергії та людських чи військових помилок. За словами О. Дудара, колишнього начальника оперативного підрозділу Запорізької АЕС, який перебував там під час захоплення, російські війська навмисно стріляли по будівлі навчально-тренувального центру та хімічному цеху з важливим обладнанням з високим ризиком вразити перший і другий енергоблоки [10]. Він підкреслив, що Європа змогла уникнути нової ядерної катастрофи завдяки персоналу ЗАЕС, який вперше у світовій історії здійснив складні технічні перемикання прямою наводкою, забезпечив ядерну безпеку об'єкта та забезпечив роботу ядерного майданчика.

Друге занепокоєння викликає підвищення ризиків радіаційних аварій із забрудненням прилеглих територій. Експерти відзначили ризики, пов'язані з неможливістю підтримувати охолодження ядерного палива в разі попадання ракети в ядерну установку, зовнішні електромережі або пошкодження шлюзів і дамб, які підтримують належний рівень води для процесів охолодження на Запорізькій та Південноукраїнській АЕС. Зокрема, мова йде про навмисні дії та непередбачувані ситуації, які потенційно загрожують цілісності ядерних об'єктів. Серед загроз, які створюють військові дії та наявність збройних сил на території об'єкта, експерти називають ігнорування міжнародних домовленостей щодо безпольотної зони над об'єктами, де зберігається відпрацьоване паливо. Вони зазначають, що проліт ракет та літаків над об'єктом потенційно загрожуює падінням літака або уламків та пошкодженням ядерних установок вибухами, а це питання до 2022 року не розглядалося, а отже і не враховувалося під час проєктних робіт таких об'єктів. Експерти також підкреслюють, що контейнери-сховища не мають такого захисту від високошвидкісних ударів, як захисна оболонка реактора. Таким чином, будь-який вибух або артилерійський обстріл може спровокувати масовий викид радіоактивних речовин, що вразить країни далеко за межами України та спричинить катастрофічні наслідки, подібні а то і значно більші у порівнянні з Чорнобильською ядерною катастрофою 1986 року. Небезпека полягає у високій активності, накопиченій в ядерному паливі, а також у значному залишковому енерговиділенні ядерного палива. Нагрівання і випаровування теплоносія в ядерній

установці виникають при неможливості забезпечити охолодження ядерного палива при повному знеструмленні атомної електростанції і неможливості оперативного персоналу вплинути на ситуацію. Це може призвести до втрати теплоносія, запуску активної зони «оголення» і початку руйнування ядерного палива. Прикладом такої аварії на повністю знеструмленій атомній станції є аварія на АЕС «Фукусіма-Даїчі» 2011 року.

На даний час на сайті Державного підприємства «Енергоатом» постійно підкреслюється погіршення радіаційної загрози через простої ЗАЕС і зупинки всіх її енергоблоків, постійне переведення енергоблоків з холодного у гарячий стан і навпаки, що призводить до деградації систем і обладнання. Крім того, як у випадку із захопленням Чорнобильської станції, так і на ЗАЕС спостерігалася втрата зв'язку з МАГАТЕ, а отже і втрата контролю над ядерними об'єктами і ядерними матеріалами з боку систем організації. Не покращило ситуацію і відвідування спеціальних місій МАГАТЕ на чолі з Р. Гроссі Запорізької АЕС. Представники України в рамках ООН звертали увагу міжнародної спільноти на те, що МАГАТЕ не має доступу до тимчасово окупованих територій України (Кримський півострів, частин Донецької та Луганської областей) для контролю за ядерним матеріалом через перешкодження Росії, одного з членів цієї Агенції [4]. Те саме спостерігається і щодо ЗАЕС, коли представники місії МАГАТЕ не отримують доступу до окремих реакторів чи об'єктів станції або вимушені чекати поки їх допустять на територію станції взагалі. Як зазначає міністр енергетики України Г. Галущенко, представники місії МАГАТЕ супроводжуються російськими військовими під час інспекцій, тож вони бачать тільки те, що їм дозволяють побачити [1].

Додаткове занепокоєння в цьому контексті експерти також висловлюють щодо неможливості контролювати наявну на території захоплених ядерних об'єктів навчальну техніку, носії інформації, ємності ядерного палива тощо. Це відбувалося з дослідницьким реактором в Криму в 2014 р., на ЧАЕС у 2022 р. і триває на ЗАЕС.

Наступна проблема, на яку звертають увагу українські експерти під час інтерв'ю, пов'язане з (не-)безпекою персоналу АЕС. Неможливість заміни особового складу, зменшення кількості професійного персоналу, а також психологічний тиск і тотальний контроль з боку російських військових, які ввели жорсткі обмеження на виконання особовим складом функціональних обов'язків, негативно впливають на радіаційну безпеку. Серед таких обмежень заборона виходити вночі, що порушує регламентовані обходи території та обстеження об'єктів для виявлення та запобігання проблемам і загрозам висування різного роду підозр персоналу та відсторонення від виконання функціональ-

них обов'язків. Зазначимо, українські представники вважають, що ризики щодо третьої опори МАГАТЕ «Умови функціонування персоналу» недооцінені, враховуючи події під час окупації ЧАЕС та повідомлення про тиск на керівництво та персонал ЗАЕС для підписання трудового договору з «Росатомом» після окупації, викрадення персоналу, тортури та взяття в заручники членів сім'ї. Одним з таких прикладів є затримання Ігоря Мурашова, на той час генерального директора ЗАЕС, яке було визнано МАГАТЕ джерелом серйозного занепокоєння через його психологічний вплив і тиск, що завдає шкоди ядерній безпеці [2]. За інформацією Uatom.org, саме з появою представників державної корпорації Росії «Росатом» на ЗАЕС почала поступати інформація про викрадення, фізичне насильство, поранення чи загибель персоналу [8].

Одним з чинників занепокоєння серед представників української атомної енергетики є також повільна, а подекуди «неадекватна загрозам, яку створює Росія окупацією українських АЕС» реакція МАГАТЕ. Зокрема, один з опитуваних експертів звернув увагу на той факт, що навіть після захоплення та тривалих обстрілів ядерних об'єктів України, після отримання інформації щодо розміщення військової техніки та проведення несанкціонованих будівельних робіт на території ЗАЕС, що є незаконним втручанням у проєкт ядерної установки та грубим порушенням міжнародних вимог у сфері ядерної та радіаційної безпеки, представники «Росатому» беруть участь в міжнародних зустрічах, вони присутні на ядерних об'єктах та продовжують співробітництво з іншими країнами (Словаччина, Угорщина, Франція, Туреччина). Іншим моментом є питання направлення місії МАГАТЕ на окуповану ЗАЕС, візит якої на об'єкт до його повернення під владу України може формально узаконити окупацію [24]. Крім того, «Росатом» не включено до списку санкцій ані персональних, ані на рівні підприємств. Це, на думку експерта, становить значну загрозу для міжнародної безпеки, оскільки є виявом глибокої залежності від Росії.

І цим користується Кремль під час обговорення безпеки станції, створення демілітаризованої зони навколо неї та інших питань. Більш того, Москва традиційно вдається до ядерного шантажу шляхом звинувачень в бік України про «підготовку теракту на Запорізькому заводі», що змушує керівництво розглядати можливість зупинки заводу у відповідь на «негативні події» [23]. Російські представники також відмовилися обговорювати пропозиції Туреччини та Генерального секретаря ООН А. Гутерріша про створення демілітаризованої зони навколо ЗАЕС, посилаючись на необхідність «захистити» об'єкт, а виведення військ зробить його «вразливим для провокацій і терористичних атак» [19; 23]. Посилаючи психологічний тиск на

світову спільноту та, в першу чергу, на європейські держави, Д. Медведєв, заступник голови Ради безпеки Росії нагадує, що «в Європейському Союзі також є атомні електростанції. І там теж можуть статися аварії» [23]. І хоча інші держави з недовірою ставляться до звинувачень в бік України з боку Росії, оскільки, за словами речника Державного департаменту США Неда Прайса, така тактика «цілком відповідає російській методиці: звинувачуйте інших у тому, що ви зробили або збираєтеся зробити», будь-які заяви щодо потенційної загрози ядерної або радіаційної безпеки є «приводом для занепокоєння» [17].

В цьому контексті варто відзначити позитивну роль співробітництва України з МАГАТЕ, які здійснювали спільні заходи зі спростування заяв російських представників щодо виготовлення ядерної зброї або «брудної бомби» в Україні. Водночас українські експерти критично оцінюють ефективність МАГАТЕ в умовах військового конфлікту, активна позиція якої зводилась переважно до заяв про стурбованість, засудження дій Росії та невизнання анексії українських територій та права власності Російської Федерації на ЗАЕС. Численні місії технічних експертів та медичного персоналу на українські ядерні об'єкти і установи для оцінки безпеки та радіаційного захисту, моніторингу ситуації та надання необхідних консультацій, публікація звітів – все це має значення для загального контролю над діями Росії та обмеженого стримування загрозливих незаконних дій, демонстрації підтримки України на міжнародному рівні. Так, О. Кошарна переконана: Україна «отримала максимум» від місії МАГАТЕ на ЗАЕС, що підтвердила наявність російських військ, техніки і представників «Росатому», які можуть втручатися в роботу АЕС, а також недостатню кількість персоналу станції, що збільшує ризик аварійних ситуацій [9]. Додатковим позитивним результатом можна вважати зменшення кількості ракетних обстрілів АЕС та припинення подальшої мілітаризації на окупованій ЗАЕС.

З іншого боку, неспроможність Агенції зберегти повний контроль на ядерними матеріалами під час окупації ЧАЕС та ЗАЕС, примусити країну-агресора виконувати основні принципи ядерної безпеки, понести відповідальність за протиправні дії, що становлять загрозу для всього континенту, продемонструвало необхідність впровадження принципово нових механізмів контролю за ядерними матеріалами та діями окремих країн. Серед заходів, які потенційно можуть покращити довіру до МАГАТЕ та інших міжнародних організацій, українські політики та експерти вважають необхідним скоротити вплив РФ на світову ядерну енергетику, обмежити доступ Російської Федерації до новітніх ядерних технологій; запровадити санкції для російської атомної галузі; повністю скасувати співпрацю

з Росією в ядерній сфері; виключити російську державу та всіх її представників з органів управління МАГАТЕ та інших профільних організацій [3].

Однак впровадження таких кроків виявилось складним питанням. МАГАТЕ, за словами Р. Гроссі, не має повноважень накладати санкції на будь-які держави чи організації [5]. І хоча він додає, що МАГАТЕ є частиною міжнародної роботи щодо запровадження санкцій проти Росії, однак вказує на «нереалістичність та недоцільність» введення санкцій проти «Росатому» [20]. Так само Гроссі не погоджується з вимогою обмежити присутність представників Росії у структурах Агенції, вважаючи, що «кожен, хто приходить працювати до... МАГАТЕ..., більше не працює на свою країну, а працює на організацію» [5]. З такими твердженнями складно погодитись, вважаючи на підпорядкованість безпосередньо президенту РФ і визнання факту, що «Росатом» активно залучений до постачання компонентів, технологій і сировини російському військово-промислому комплексу, а також причетний до окупації ЗАЕС. Представники «Росатому» намагалися виправдовувати свою присутність на ЗАЕС необхідністю надавати консультації з питань безпеки станції, але офіційні заяви Міністерства оборони РФ про тривалу співпрацю в сфері неядерної зброї, які доповнюються подякою від В. Путіна за «величезний внесок... у розробку передових систем озброєння та військової техніки та постановку їх на бойове чергування», свідчать про наявність довгострокової стратегії участі «Росатому» у проєктах ВПК Росії [14].

Позиція ЄС щодо протиправних та загрозових дій Росії є беззаперечно негативною з чіткими вимогами припинити військові дії та вивести війська з території України та всіх захоплених об'єктів. Запровадження санкцій стало одним з інструментів тиску ЄС на Москву для припинення збройної агресії. Попри значну увагу з боку ЄС до питань ядерної безпеки жоден з пакетів санкцій не включав обмеження на ядерну енергетику та компанії Росії. Україна неодноразово зверталася до МАГАТЕ, ЄС, держав G7 з вимогою ввести санкції проти окремих представників ядерного сектору Росії та «Росатому» і пов'язаних з ним компаній, наголошуючи, що єдиний шлях примусити Росію виконувати міжнародні зобов'язання в сфері ядерної безпеки є запровадження санкцій на російську атомну індустрію [1].

В Європейському Союзі на даний момент відсутня однаковість у схваленні санкцій проти «Росатому» та його компаній. Польща, Литва, Латвія, Естонія наполягають на необхідності включити «Росатом» до пакету санкційних компаній для покарання за порушення стандартів ядерної безпеки на ЗАЕС та АЕС у білоруському м. Островець, які, за словами президента Литви Г. Науседі, «погрожують всій Європі» [13]. Європейський парламент також прийняв у лютому 2023 р. резолюцію

про повне ембарго на імпорт до ЄС з Росії урану, а також включення до санкційного списку російських компаній «Росатом» і «Лукойл» та їхніх представників, які брали участь у протизаконних діях на окупованих територіях України. Однак якщо Німеччина вже почала говорити про можливість запровадження обмежень для російських компаній в атомній сфері, Чехія, Словаччина, Болгарія, Угорщина залежать від російського палива для АЕС. Навіть після початку повномасштабної збройної агресії Росії проти України і закриття повітряного простору ЄС для російських літаків, до Словаччини та Угорщини прибули літаки з паливом для ядерних реакторів цих країн. Ця залежність, яка сформувалася протягом багатьох років співпраці з Росією, ускладнюється проблемою диверсифікації ядерного палива для європейських атомних станцій, необхідністю технічного обслуговування та великими витратами на відмову від російського сегменту роботи АЕС в Європі. Однак складність та коштовність відмови не дорівнює «неможливості» запровадження таких санкцій чи відмови від подальшого співробітництва з російськими атомними компаніями. Приклад відмови від російських нафтопродуктів, яка не була швидкою та легкою, тим не менш демонструє, що погрози Росії «заморозити Європу» стали каталізатором зменшення енергетичної залежності європейських країн. Загрози, які створює Росія для безпеки Європи шляхом окупації атомних об'єктів та привласнення їх в супереч всім міжнародним нормам і угодам, є ще більшою. Аналітики підкреслюють, що «Росатом» є «геополітичною зброєю Кремля», «головною силою в розширенні сфер впливу Москви» та посилення «технологічної та економічної залежності країн, де він будує атомні реактори [7; 18, р. 21; 22].

Більш того, на думку Ч. Діггеса, ці реактори, по суті, стають «кайданами Європи», оскільки тримаючи ЗАЕС «буквально в заручниках війни», «Росатом» може будь-який час використати інші реактори, які він будує або обслуговує, як важіль впливу [18, с. 21]. Л. Родрігеш та Л. Сукін переконані, що Росія створює небезпечний прецедент, який можуть наслідувати інші країни, якщо вона не понесе покарання за свої дії [21]. Об'єкти для виробництва ядерної енергії існують у багатьох країнах, де тривають конфлікти, серйозні загрози міжнародній безпеці або громадянські заворушення, наголошують аналітики. Без належної реакції міжнародної спільноти та покарання винних у порушенні базових принципів ядерної безпеки ядерні об'єкти становлять серйозну міжнародну загрозу, якщо поблизу них спалахнуть війни. Однією з таких відповідей міжнародної спільноти, на думку України, мають стати санкції, що обмежують можливості російського атомного сектору спонсорувати війну проти України і надалі порушувати міжнародні норми та угоди з ядерної безпеки.

На даний момент ЄС, США та Великобританія почали впроваджувати санкції проти дочірніх компаній «Росатому» та окремих керівників цих компаній. Зокрема, на додаток до «Атомфлот» наприкінці 2023 р. ЄС включив до пакету санкцій такі компанії, як Російський федеральний ядерний центр – Всеросійський науково-дослідний інститут технічної фізики імені академіка Забабахіна, одне з підприємств ядерного збройного комплексу «Росатома», і «Володимирське виробниче об'єднання «Точмаш», яке виготовляє комплектуючі для складання центрифуг та реакторів АЕС.

Відповідь Москві на такі кроки з боку ЄС, Великобританії та США була доволі передбачувана: суміш запевнень, звинувачень, погроз та вихвалювання [25]. Так, представники «Росатому» заявляли, що політика «Росатому» завжди прозора та відповідає міжнародним стандартам і нормам. Ті ж самі виступи чи інтерв'ю містять погрози та шантаж щодо ризику підняття цін на ядерне паливо для цих держав, через що страждатимуть «звичайні платники податків і споживачі енергії». Крім того, в них є і заяви про негативний вплив санкцій на міжнародне співробітництво в атомній сфері, що «ставитиме під загрозу міжнародну ядерну безпеку». І лунають вимоги, щоб атомна енергетика залишалася поза політичною кон'юнктурою. Таким чином, реакція Росії на перші запроваджені санкції та закриття проєктів будівництва АЕС у Фінляндії, відмова від російського палива в Болгарії та потенційно в Чехії доводять, що такий підхід впливає на позиції Росії та може стати перспективним напрямком для відновлення міжнародних норм в питаннях ядерної безпеки і примусу вивести війська Росії з окупованої Запорізької АЕС.

Висновки. У війні проти України Росія вдається до безпрецедентних дій, наслідки яких не обмежуються територією української держави. Окупація та обстрілювання ракетами атомних електростанцій, розміщення збройних сил та вибухових пристроїв на території ядерних об'єктів, фактичне привласнення Запорізької АЕС є унікальними методами ведення військових дій, але їхні наслідки мають резонанс по всьому світові. По-перше, втрачається довіра до міжнародних інститутів та міжнародних правових норм, які регулюють питання безпеки та співробітництва та які виявилися безсилими у протидії незаконним діям держави-учасниці таких організацій та угод. По-друге, створюється приклад для наслідування іншими країнами, які можуть вдатися до захоплення ядерних об'єктів з подальшим шантажем для реалізації власних цілей.

Аналізуючи дії російських збройних сил та «Росатому» щодо українських АЕС, експерти і аналітики в сфері ядерної політики і безпеки серед найбільших загроз виокремлюють наступні: обстрілювання високошвидкісними ракетами, захоплення і мілітаризація ядерних об'єктів з потенційними ризи-

ками пошкодження установок і обладнання, що призведе до радіаційної катастрофи; порушення режиму експлуатації АЕС і втрату контролю над обладнанням і устаткуванням ядерних об'єктів; ситуація з (не-)безпекою персоналу атомних станцій, які перетворилися на заручників агресивної політики Росії та повинні виконувати професійні обов'язки в неймовірно складних фізичних і психологічних умовах задля підтримки безпечного рівня роботи атомних установок та іншого обладнання. Не менш загрозливим українські експерти вважають повільність і обережність реакції МАГАТЕ на незаконні дії Росії щодо українських АЕС. Віддаючи належне позитивним результатам діяльності спеціальних місій МАГАТЕ на українські АЕС, Україна на політичному та експертному рівнях відзначає низьку ефективність цієї провідної організації в сфері безпеки, яка не має механізмів покарання для члена, що порушує власні зобов'язання. Критично сприймається подальше співробітництво МАГАТЕ з Росією та «Росатомом», участі останніх в проєктах МАГАТЕ та збереження доступу до інформації, яку усі держави-члени передають до структур організації. Збереження такого стану речей з подальшою участю «Росатому» в будівництві та обслуговуванні європейських атомних об'єктів загрожує збільшенням важелів тиску та випадків ядерного шантажу з боку Росії на інші держави.

Одним з першочергових заходів для покарання та зупинення протиправних дій Росії українська сторона вважає запровадження санкцій проти організацій та керівників ядерної сфери Російської Федерації. Перші кроки в цьому вже зроблено, що викликало стурбованість з боку представників «Росатому». Таким чином, можна констатувати, що ядерна енергетика та роль Росії в неї є чутливим питанням для російського керівництва. Можна очікувати на збільшення інформаційного тиску та ядерного шантажу, водночас варто розуміти, що Кремль не зацікавлений бути причетним до ядерної катастрофи на європейському континенті, оскільки тим самим він втратить усі стратегічні вигоди у діалозі з міжнародною спільнотою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Галущенко: Єдиний шлях спонукати росіян виконувати резолюції МАГАТЕ – це санкції проти російської атомної індустрії. *Подробиці*. 15 січня 2024. URL: <https://podrobnosti.ua/2488468-galuschenko-dinij-shljah-sponukati-rosjan-vikonuvati-rezoljuts-magatse-sankts-proti-rosjsko-atomno-ndustr.html> (дата звернення: 21.02.2024).
2. Дегтяренко Н. Викрадення гендиректора, обстріли та міни на Запорізькій АЕС. Працівники чекають від Києва практичної допомоги. *iPress.ua*. 3 жовтня 2022. URL: https://ipress.ua/articles/vykradennya_gendyrektora_obstrily_ta_miny_na_zaporizkiy_aes_pratsivnyky_chekayut_vid_kyieva_

praktuchnoi_dopomogy_334306.html (дата звернення: 20.02.2024).

3. Капустинська К. Україна офіційно звернулася до МАГАТЕ та країн світу щодо ядерних санкцій проти Росії. *Обозреватель*. 2 травня 2023. URL: <https://finance.obozrevatel.com/ukr/analytics-and-forecasts/ukraina-ofitsijno-zvernulasya-do-magate-ta-krain-svitu-schodo-yadernih-sanktsij-proti-rosii.htm> (дата звернення: 19.02.2024).

4. МАГАТЕ не має доступу для контролю за ядерним матеріалом на окупованих РФ територіях. *Укрінформ*. 17 листопада 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3352858-ukraina-v-oon-magate-ne-mae-dostupu-dla-kontrolyu-za-adernim-materialom-na-okupovanih-rf-teritoriah.html> (дата звернення: 19.02.2024).

5. МАГАТЕ позбавлено повноважень запроваджувати санкції проти Росії, як і будь-якої іншої країни. *Інформаційне агентство «Інтерфакс-Україна»*. 7 січня 2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/884982.html> (дата звернення: 19.02.2024).

6. Максименко І.В. Російська дезінформаційна кампанія в Румунії: quo vadis, Кремлін? *Міжнародні та політичні дослідження*. 2023. Вип. 36. С. 73–83.

7. Мірошниченко Б. Захід боїться вводити санкції проти "Росатома". Чому? *Економічна правда*. 1 лютого 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/02/1/696573/> (дата звернення: 21.02.2024).

8. Окупація Запорізької АЕС – акт міжнародного ядерного тероризму рф. *Uatom.org*. 30 грудня 2022. URL: <https://www.uatom.org/2022/12/30/okupatsiya-zaporizkoji-aes-akt-mizhnarodnogo-yadernogo-terorizmu-rf.html> (дата звернення: 19.02.2024).

9. Орел І. Основа для майбутньої демілітаризації. Що означає звіт МАГАТЕ про Запорізьку АЕС. Пояснює експертка з атомної енергетики Ольга Кошарна. *Forbes*. 7 вересня 2022. URL: <https://forbes.ua/company/osnova-dlya-maybutnoi-demilitarizatsii-shcho-oznachaе-zvit-magate-pro-zaporizku-aes-poyasnyue-ekspertka-z-atomnoi-energetiki-olga-kosharna-070920-22-8160> (дата звернення: 20.02.2024).

10. Ржеутська Л. "Моторошне враження". Свідок подій про захоплення ЗАЕС. *Deutsche Welle*. 3 березня 2023. URL: <https://www.dw.com/uk/motorosne-vrazenna-svidok-podij-pro-zahoplenna-zaes-rosianami/a-64865889> (дата звернення: 19.02.2024).

11. Ржеутська Л. Південноукраїнська АЕС після російського обстрілу. *Deutsche Welle*. 19 вересня 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/pivdenoukrainska-aes-pisla-rosijskogo-obstrilu/a-63171974> (дата звернення: 19.02.2024).

12. Сіновець П.А., Максименко І.В. Війна рф проти України: російські ядерні наративи. «Імідж України: соціально-політичні репрезентації і мовне віддзеркалення воєнних реалій у зарубіжних і вітчизняних мас-медіа»: тези доповідей міжнародно-практичної конференції (15–16 червня 2023 р., ОНУ імені І.І. Мечникова) / Ред.-упор. О. Сніговська. Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова. С. 215–220.

13. У наступному пакеті мають бути санкції проти «Росатома» – Науседа. *Укрінформ*. 29 червня 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3729332->

[u-nastupnomu-paketi-maut-buti-sankcii-proti-rosatoma-nauseda.html](https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3729332-u-nastupnomu-paketi-maut-buti-sankcii-proti-rosatoma-nauseda.html) (дата звернення: 19.02.2024).

14. Belton C. Russia's state nuclear company aids war effort, leading to calls for sanctions. *The Washington Post*. January 20, 2023. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2023/01/20/rosatom-ukraine-war-effort-sanctions/> (дата звернення: 21.02.2024).

15. Brusylovska O. & Maksymenko I. Analysis of the media discourse on the 2022 war in Ukraine: The case of Russia. *Regional Science Policy & Practice. Special Issue: Ukraine: Geopolitical Realities and Regional Development Perspectives*. 2022. Vol. 15, Is. 1. P. 222–235.

16. Brusylovska O. Russia's Nuclear Blackmail as a Threat to the Global Nuclear Order. *Russia's War on Ukraine: The Implications for the Global Nuclear Order*. / Ed. by Aderito, V., Sinovets, P., Theron, J.. Springer Nature Switzerland AG, 2023. P. 39–52.

17. Department Press Briefing—August 18, 2022. Ned Price, Department Spokesperson. *The U.S. Department of State*. Washington, DC. August 18, 2022. URL: <https://www.state.gov/briefings/department-press-briefing-august-18-2022/> (дата звернення: 20.02.2024).

18. Digges C. Rosatom's role in the war in Ukraine Working paper, 2023 Bellona Foundation, Vilnius. 23 p.

19. Henley J., Lock S. Russia says "Nyet" to UN calls for DMZ around Ukrainian nuclear plant. *The Bulletin for Atomic Scientists*. August 16, 2022. URL: <https://thebulletin.org/2022/08/russia-says-nyet-to-un-calls-for-dmz-around-ukrainian-nuclear-plant/#post-heading> (дата звернення: 19.02.2024).

20. Payne J. Exclusive: IAEA chief says Iran's nuclear enrichment activity remains high. *Reuters*. February 19, 2024. URL: <https://www.reuters.com/world/iaea-chief-says-irans-nuclear-enrichment-activity-remains-high-2024-02-19/> (дата звернення: 19.02.2024).

21. Rodriguez L., Sukin L. Russian actions at Zaporizhzhia show need for better legal protections of nuclear installations. *The Bulletin for Atomic Scientists*. October 28, 2022. URL: <https://thebulletin.org/2022/10/russian-actions-at-zaporizhzhia-show-need-for-better-legal-protections-of-nuclear-installations/> (дата звернення: 21.02.2024).

22. ROSATOM: Russia's nuclear Trojan horse in the EU. Briefing by V. Slivyak, P. Lorenz, K. Butz & S. Rötters. *Urgewald*. 2023. May. URL: <https://www.urgewald.org/en/shop/rosatom-russias-nuclear-trojan-horse-eu> (дата звернення: 28.02.2024).

23. Stover D. Deteriorating situation at Ukraine's largest nuclear power plant. *The Bulletin for Atomic Scientists*. August 19, 2022. URL: <https://thebulletin.org/2022/08/deteriorating-situation-at-ukraines-largest-nuclear-power-plant/> (дата звернення: 21.02.2024).

24. Stover D. Ukraine forges ahead with nuclear power. *The Bulletin for Atomic Scientists*. July 4, 2022. URL: <https://thebulletin.org/2022/07/ukraine-forges-ahead-with-nuclear-power/> (дата звернення: 25.02.2024).

25. Teslova E. Rosatom chief calls on West to stop speculating about sanctions against Russia's nuclear sector. *Anadolu Agency*. February 28, 2024. URL: <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/rosatom-chief-calls-on-west-to-stop-speculating-about-sanctions-against-russias-nuclear-sector/3149557> (дата звернення: 28.02.2024).

REFERENCES:

- Halushchenko: Yedynyi shliakh sponukaty rosian vykonuvaty rezolutsii MAHATE – tse sanktsii proty rosiiskoi atomnoi industrii. (2024). [Halushchenko: The only way to encourage Russians to comply with IAEA resolutions is sanctions against the Russian nuclear industry]. *Podrobnosti*. January 15, 2024. URL: <https://podrobnosti.ua/2488468-galuschenko-dinij-shljah-sponukati-rosjan-vikonuvati-rezoljuts-magate-tse-sankts-proti-rosjsko-atomno-ndustr.html> (data zvernennia: 21.02.2024) [in Ukrainian].
- Dehtiarenko N. Vykradennia hendyrektora, obstrily ta miny na Zaporizkii AES. Pratsivnyky chekaiut vid Kyieva praktychnoi dopomohy. (2022). [Kidnapping of the general director, shelling and mines at the Zaporizhzhya NPP. Workers expect practical help from Kyiv]. *iPress.ua*. October 3, 2022. URL: https://ipress.ua/articles/vykradennya_gendyrektora_obstrily_ta_miny_na_zaporizkiy_aes_pratsivnyky_chekayut_vid_kyieva_praktychnoi_dopomogy_334306.html (data zvernennia: 20.02.2024) [in Ukrainian].
- Kapustynska K. Ukraina ofitsiino zvernulasia do MAHATE ta krain svitu shchodo yadernykh sanktsii proty Rosii. (2023). [Ukraine has officially appealed to the IAEA and the countries of the world regarding nuclear sanctions against Russia]. *Obozrevatel*. May 2, 2023. URL: <https://finance.obozrevatel.com/ukr/analytics-and-forecasts/ukraina-ofitsijno-zvernulasya-do-magate-ta-krain-svitu-schodo-yadernih-sanktsij-proti-rosii.htm> (data zvernennia: 19.02.2024) [in Ukrainian].
- MAHATE ne maie dostupu dlia kontroliu za yadernym materialom na okupovanykh RF terytoriiakh. (2021). [The IAEA does not have access to control nuclear material in the territories occupied by the Russian Federation]. *Ukrinform*. November 17, 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3352858-ukraina-v-oon-magate-ne-mae-dostupu-dla-kontroliu-za-adernim-materialom-na-okupovanih-rf-teritoriah.html> (data zvernennia: 19.02.2024) [in Ukrainian].
- MAHATE pozbavleno povnovazhen zaprovadzhuvaty sanktsii proty Rosii, yak i bud-yakoi inshoi krainy. (2022). [The IAEA is deprived of the authority to impose sanctions against Russia, like any other country]. *News Agency «Interfax-Ukraine»*. January 7, 2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/884982.html> (data zvernennia: 19.02.2024) [in Ukrainian].
- Maksymenko I.V. Rosiiska dezinformatsiina kampaniia v Rumunii: quo vadis, Kremlin? (2023). [Russian Disinformation Campaign In Romania: Quo Vadis, Kremlin?]. *Mizhnarodni ta politychni doslidzhennia*. 2023. Is. 36. P. 73–83 [in Ukrainian].
- Miroshnychenko B. Zakhid boitsia vvodyty sanktsii proty "Rosatoma". Chomu? (2023). [The West is afraid of imposing sanctions against Rosatom. Why?]. *Ekonomichna pravda*. February 1, 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/02/1/696573/> (data zvernennia: 21.02.2024) [in Ukrainian].
- Okupatsiia Zaporizkoi AES – akt mizhnarodnogo yadernogo terorizmu rf. (2022). [The occupation of the Zaporizhzhya NPP is an act of international nuclear terrorism by the rf]. *Uatom.org*. December 30, 2022. URL: <https://www.uatom.org/2022/12/30/okupatsiya-zaporizkoyi-aes-akt-mizhnarodnogo-yadernogo-terorizmu-rf.html> (data zvernennia: 19.02.2024). [in Ukrainian].
- Orel I. Osnova dlia maibutnoi demilitarizatsii. Shcho oznachaie zvit MAHATE pro Zaporizku AES. Poiasniuie ekspertka z atomnoi enerhetyky Olha Kosharna. (2022). [Basis for future demilitarization. What does the IAEA report on the Zaporizhzhya NPP mean? Atomic energy expert Olga Kosharna explains] *Forbes*. September 7, 2022. URL: <https://forbes.ua/company/osnova-dlya-maybutnoi-demilitarizatsii-shcho-oznachaie-zvit-magate-pro-zaporizku-aes-poyasnyue-ekspertka-z-atomnoi-energetiki-olga-kosharna-070920-22-8160> (data zvernennia: 20.02.2024) [in Ukrainian].
- Rzheutska L. "Motoroshne vrazhennia". Svidok podii pro zakhopleniia ZAES (2023). ["Creepy impression". Witness the events of the seizure of the ZNPP]. *Deutsche Welle*. March 3, 2023. URL: <https://www.dw.com/uk/motorosne-vrazhennia-svidok-podij-pro-zahopleniia-zaes-rosianami/a-64865889> (data zvernennia: 19.02.2024) [in Ukrainian].
- Rzheutska L. Pivdenoukrainska AES pislia rosiiskoho obstrilu (2022). [South Ukrainian NPP after Russian shelling]. *Deutsche Welle*. September 19, 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/pivdenoukrainska-aes-pisla-rosijskogo-obstrilu/a-63171974> (data zvernennia: 19.02.2024) [in Ukrainian].
- Sinovets P.A., Maksymenko I.V. Viina rf proty Ukrainy: rosiiski yaderni naratyvy. (2023). [Russia's war against Ukraine: Russian nuclear narratives]. «Imidzh Ukrainy: sotsialno-politychni reprezentatsii i movne viddzerkalennia voienykh realii u zarubiznykh i vityzhnianskykh mas-media»: tezydopovideimizhnarodno-praktychnoi konferentsii (15–16 chervnia 2023 r., ONU imeni I.I. Mechnykova) / Red-upor. O. Snihovska. Odesa: ONU imeni I.I. Mechnykova. P. 215–220 [in Ukrainian].
- U nastupnomu paketi maiut buty sanktsii proty «Rosatoma» – Nauseda. (2023). [The next package should contain sanctions against "Rosatom" – Nauseda]. *Ukrinform*. June 29, 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3729332-u-nastupnomu-paketi-maut-buti-sankcii-proti-rosatoma-nauseda.html> (data zvernennia: 19.02.2024) [in Ukrainian].
- Belton C. Russia's state nuclear company aids war effort, leading to calls for sanctions. *The Washington Post*. January 20, 2023. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2023/01/20/rosatom-ukraine-war-effort-sanctions/> (accessed: 21.02.2024).
- Brusylovska O. & Maksymenko I. Analysis of the media discourse on the 2022 war in Ukraine: The case of Russia. *Regional Science Policy & Practice. Special Issue: Ukraine: Geopolitical Realities and Regional Development Perspectives*. 2022. Vol. 15, Is. 1. P. 222–235.
- Brusylovska O. Russia's Nuclear Blackmail as a Threat to the Global Nuclear Order. *Russia's War on Ukraine: The Implications for the Global Nuclear Order*. / Ed. by Aderito, V., Sinovets, P., Theron, J.. Springer Nature Switzerland AG, 2023. P. 39–52.
- Department Press Briefing – August 18, 2022. Ned Price, Department Spokesperson. *The U.S. Department of State*. Washington, DC. August 18, 2022. URL: <https://www.state.gov/briefings/department-press-briefing-august-18-2022/> (accessed: 20.02.2024).

18. Digges C. Rosatom's role in the war in Ukraine Working paper, 2023 Bellona Foundation, Vilnius. 23 p.

19. Henley J., Lock S. Russia says "Nyet" to UN calls for DMZ around Ukrainian nuclear plant. *The Bulletin for Atomic Scientists*. August 16, 2022. URL: <https://thebulletin.org/2022/08/russia-says-nyet-to-un-calls-for-dmz-around-ukrainian-nuclear-plant/#post-heading> (accessed: 19.02.2024).

20. Payne J. Exclusive: IAEA chief says Iran's nuclear enrichment activity remains high. *Reuters*. February 19, 2024. URL: <https://www.reuters.com/world/iaea-chief-says-irans-nuclear-enrichment-activity-remains-high-2024-02-19/> (accessed: 19.02.2024).

21. Rodriguez L., Sukin L. Russian actions at Zaporizhzhia show need for better legal protections of nuclear installations. *The Bulletin for Atomic Scientists*. October 28, 2022. URL: <https://thebulletin.org/2022/10/russian-actions-at-zaporizhzhia-show-need-for-better-legal-protections-of-nuclear-installations/> (accessed: 21.02.2024).

22. ROSATOM: Russia's nuclear Trojan horse in the EU. Briefing by V. Sliviyak, P. Lorenz, K. Butz & S. Rötters. *Urgewald*. 2023. May. URL: <https://www.urgewald.org/en/shop/rosatom-russias-nuclear-trojan-horse-eu> (accessed: 28.02.2024).

23. Stover D. Deteriorating situation at Ukraine's largest nuclear power plant. *The Bulletin for Atomic Scientists*. August 19, 2022. URL: <https://thebulletin.org/2022/08/deteriorating-situation-at-ukraines-largest-nuclear-power-plant/> (accessed: 21.02.2024).

24. Stover D. Ukraine forges ahead with nuclear power. *The Bulletin for Atomic Scientists*. July 4, 2022. URL: <https://thebulletin.org/2022/07/ukraine-forges-ahead-with-nuclear-power/> (accessed: 25.02.2024).

25. Teslova E. Rosatom chief calls on West to stop speculating about sanctions against Russia's nuclear sector. *Anadolu Agency*. February 28, 2024. URL: <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/rosatom-chief-calls-on-west-to-stop-speculating-about-sanctions-against-russias-nuclear-sector/3149557> (accessed: 28.02.2024).

Nuclear threat in Russia's war against Ukraine: the IAEA and the EU position

Maksymenko Iryna Volodymyrivna

PhD, Associate Professor
at the Department of International
Relations
Odesa I. I. Mechnikov National University
Frantsuzski Blvd., 24/26, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0003-1331-5485

Russia's full-scale armed aggression against Ukraine poses threats not only to Ukraine. It has undermined international institutions and legal norms that have governed relations between states for many decades. Russia uses nuclear threats and nuclear blackmail not only against Ukraine but also against other states and international organizations that poses unprecedented threats. The biggest menace is the use of the regular armed forces of the Russian state against the nuclear facilities of Ukraine, their capture and following use as military bases and leverage of pressure on the world community. The article highlights the most serious concerns of Ukrainian nuclear security experts, revealing their assessments of the impact of Russian actions on nuclear and radiation security and the effectiveness of such international organizations as the IAEA and the EU. The combination of methods of qualitative methodology, such as the method of semi-structured anonymous interviews of experts in the field of nuclear policy and nuclear security, as well as the content analysis method of documents and analytical papers, allows the application of an interdisciplinary approach to the issue to be examined and performing of the following research tasks. First, the Ukrainian experts' point of view on the priority threats to nuclear and international security are highlighted. Secondly, the positions of the IAEA and the EU regarding the situation around the ZNPP and other threats that have arisen in Ukraine due to Russia's military actions have been revealed. Then, the article considers the factors that determine the activities of the IAEA and the EU and the limitations of their activities regarding the restoration of the nuclear security regime as well as the existing achievements of these organizations in supporting Ukraine. Special attention is paid to the analysis of the sanctions' issue against the Russian state conglomerate "Rosatom", which is recognized as one of the participants in the illegal seizure of the Chornobyl and Zaporizhzhia nuclear power plants and an organization financing Russia's war against Ukraine. The conclusions summarize the threats to nuclear security that arose as a result of the armed aggression of the Russian Federation and consider the prospects of strengthening the role of the IAEA and the EU in the issue of strengthening nuclear security and restoring trust in international institutions.

Key words: nuclear security, threat, Russia, Ukraine, IAEA, EU, sanctions, NPP.